

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain kätkemis- ja rahanpesurikoksia koskevaa lukua sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettua lakia. Rahanpesun tunnusmerkistöä täsmennettäisiin ja siihen lisättäisiin tekotavaksi rikoshyödyn hallussapito. Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa laajennettaisiin tuottamukselliseen rahanpesuun.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että jatkossa rahanpesurikoksissa olisi mahdollista antaa

kansainvälistä oikeusapua ilman kaksoisrangaistavuuden edellytyksen täyttymistä.

Rahanpesukriminalisoinnit täyttävät kansainvälisissä sopimuksissa asetetut kriminalisointivelvoitteet. Siltä osin kuin niistä on poikettu, se on tehty kansainvälisten instrumenttien sallimien poikkeamismahdollisuuksien rajoissa.

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	3
1 JOHDANTO	3
2 NYKYTILA	3
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
Rahanpesua koskevat kriminalisoinnit	3
Rahanpesun yleisyys ja siihen kohdistuvat viranomaistoimet	4
Rahanpesun rangaistukset	4
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö	5
2.3 Nykytilan arviointi	5
Arvioinnin lähtökohdat.....	5
Rahanpesun tekotavat (RL 32:6).....	6
Salahankkeen rangaistavuus (RL 32:8).....	8
Rajoitussäännökset (RL 32:11)	9
Oikeushenkilön rangaistusvastuu (RL 32:14)	11
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	12
3.1 Tavoitteet	12
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	12
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	13
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	13
5 ASIAN VALMISTELU	13
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	14
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	14
1.1 Rikoslaki	14
32 luku Kätkemis- ja rahanpesurikoksista	14
1.2 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa	14
2 VOIMAANTULO.....	14
LAKIEHDOTUKSET	15
Laki rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta.....	15
Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta.....	16
LIITE	17
RINNAKKAISTEKSTIT	17
Laki rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta.....	17
Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta	19

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Rahanpesulla tarkoitetaan yleensä rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevan varallisuuden muuntamista tai siirtämistä lailliseen tai näennäisesti lailliseen liiketoimintaan niin, että rahojen todellinen alkuperä peitetään. Rikoslaisissa rahanpesu on määritelty tätä tarkemmin. Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina niin kutsuttua esirikosta, josta saatuun omaisuuteen tai hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat. Rahanpesulla pyritään yleensä mahdollistamaan varojen riskitön käyttö ja rahanpesu on keino palauttaa rikoksella hankitut varat takaisin lailliseen tai laittomaan toimintaan. Rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 1994 (1304/1993), ja se säädettiin omaksi rikosnimikkeekseen vuonna 2003 (61/2003).

2 Nykytila**2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö**

Rahanpesua koskevat kriminalisoinnit

Rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena on estää hyötyminen rikoksella saaduista tuloista ja varoista. Rahanpesun katsotaan myös muodostavan uhan lailliselle taloudelle, jota kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan.

Rahanpesusta säädetään rikoslain 32 luvun 6 §:ssä (61/2003) seuraavasti: ”Joka 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämis- toimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä, on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeu-

teen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.” Ensimmäisen kohdan tekemuotoa voidaan kuvata *tarkoitustunnusmerkistöksi* ja toisen kohdan tekemuotoa *seuraustunnusmerkistöksi*.

Törkeästä rahanpesusta säädetään rikoslain 32 luvun 7 §:ssä (61/2003) seuraavasti: ”Jos rahanpesussa 1) rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai 2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”

Salahanketta törkeän rahanpesun tekemiseksi koskevassa rikoslain 32 luvun 8 §:ssä (61/2003) säädetään seuraavasti: ”Joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, 29 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun veroon kohdistuvan törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus, on tuomittava salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

Rikoslain 32 luvun 9 §:n (61/2003) mukaan se, joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin, on tuomittava tuottamuksellisesta rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Oikeuskäytännössä vastaaja on tuomittu toissijaisen syytteen perusteella ja jopa ilman sitä tuottamuksellisesta rahanpesusta tilanteissa, joissa rahanpesun tahallisuutta ei pystytty näyttämään toteen. Vastaajan syyksi on näissä tilanteissa kuitenkin luettu törkeä huolimattomuus.

Rikoslain 32 luvun 10 §:ssä säädetään rahanpesurikkomuksesta (61/2003) seuraavasti: ”Jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava rahanpesurikkomuksesta sakkoon.” Kyseinen teko on siis rikoslain systematiikassa faktisesti ”lievä rahanpesu”.

Rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin (61/2003) mukaan rahanpesusta ei tuomita sitä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn. Säännös perustuu ajatukselle, että rahanpesu on esirikoksen rankaisematon jälkiteko. Rahanpesurikoksiin sovelletaan myös rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin (61/2003) rajoitussäännöstä, jonka mukaan rahanpesusta ei voida tuomita rikoksentehtäjän kanssa yhteistaloudessa asuvaa, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksentehtäjän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

Rahanpesua koskee oma menettämisraamussäännös (RL 32:12). Rahanpesurikokset ovat virallisen syytteen alaisia tekoja (RL 32:13), eikä niissä ei tekojen liitännäisluonteen vuoksi ole varsinaista asianomistajaa. Rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään (RL 32:14). Oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei ole ulotettu salahankkeeseen törkeään rahanpesun tekemiseksi, eikä tuottamukselliseen rahanpesuun.

Rahanpesun yleisyys ja siihen kohdistuvat viranomaistoimet

Rahanpesun selvittelykeskus kirjasi vuonna 2009 yhteensä 27 836 ilmoitusta epäilyttäviä liiketoimista. Näistä ilmoituksista 27 781 koski rahanpesua ja 55 terrorismin rahoittamista. Ilmoitusten määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisten vuosien aikana ja tämän suuntauksen odotetaan jatkuvan. Ilmoitusmäärien kasvu johtuu rahanpesulain (laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä, 503/2008) muutoksista, sen myötä tehostuneesta koulutuksesta ja ilmoitusvelvollisten kasvaneesta ilmoitusaktiivisuudesta. Liiketoimien keskeyttämismääräyksien ja muiden turvaamistoimien avulla selvittelykeskus sai viranomaisten haltuun vuonna 2009 noin 1,4 miljoonaa euroa epäilyttäviä varoja.

Esitutkintaa suorittaessaan selvittelykeskus voi käyttää myös pakkokeinolakiin perustuvia turvaamistoimia. Näiden avulla yksikkö sai viranomaisten haltuun rikoshyötyä vuonna 2009 noin 11,8 miljoonaa euroa. Erityisesti valuutanvaihtoa ja -siirtoa sekä pelitoimin-

taa harjoittavien yhteisöjen ilmoitusmäärät ovat kasvaneet aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Selvittelykeskus voi toimivaltuuksiansa perusteella ryhtyä selvittämään ja tutkimaan vastaanottamiaan ilmoituksia, vaikka asiassa ei ole vielä perusteita esitutkinnan aloittamiselle. Eräs tällainen erityinen toimivaltuus on oikeus keskeyttää liiketoimen kohteena olevien varojen siirto. Vuoden 2009 aikana liiketoimen keskeyttämisspäätöksiä tehtiin yhteensä 11 liiketoimessa. Selvittelykeskuksen toimesta käynnistetään vuosittain useita järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä tutkintakokonaisuuksia. Selvittelykeskus siirsi vuoden 2009 aikana esitutkintaan 2702 ilmoitusta eli noin 10 prosenttia saapuneista ilmoituksista.

Esitutkintaan siirretyistä ilmoituksista suurin osa on viime vuosina liittynyt talousrikoksiin ja seuraavaksi eniten huumausainerikoksiin. Rikosnimikkeellä rahanpesu ilmoituksia siirretään esitutkintaan vuosittain melko vähän tekoja, koska rikosoikeusjärjestelmässä rangaistaan ensisijassa rahanpesuun liittyvästä esirikoksesta. Vuonna 2009 esitutkintaan siirrettyjen ilmoitusten yleisimmät rikosnimikkeet olivat laittoman maahantulon järjestäminen (20 %), veropetos (13 %), huumausainerikos (10 %) ja velallisen epärehellisyys (6 %).

Vuonna 2009 poliisi kirjasi 25 rikosilmoitusta rahanpesusta tai sen yrityksestä, 35 törkeästä rahanpesusta ja yhden tuottamuksellisen rahanpesun.

Rahanpesun rangaistukset

Rahanpesun selvittelykeskus on julkaissut vuonna 2007 tutkimuksen ”Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IV”. Siinä on tutkittu 61 rahanpesua koskevaa tuomiota vuosilta 1994—2006. Puolessa tuomioista esirikoksena oli huumausainerikos. Yhdessä tapauksessa esirikoksena oli laiton tuontitavaraan ryhtyminen (hormonikauppa) ja kahdessa ammattimainen alkoholipitoisen aineen salakuljetus. Myös talousrikokset (velallisen petos, velallisen epärehellisyys, veropetos, avustuspetos ja kavallus) olivat esirikoksena useissa tapauksissa. Muita esirikoksia olivat ryöstö, kolme varkautta, maksuvälinepetos, kaksi pe-

tosta ja kiskonta. Suurimmassa osassa tapauksia varojen lähteenä oli siis huumausaine- tai talousrikos. Yleisin rangaistus oli ehdollinen vankeusrangaistus. Näistä rangaistuksista 20 oli yhtenäisrangaistuksia. Pelkästään rahanpesusta annetuista vankeusrangaistuksista ankarin oli pituudeltaan 1 vuosi 2 kuukautta, lievin 40 päivää. Ehdotonta vankeutta oli tuomittu 27 tapauksessa, joista neljässä rangaistus oli muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Ehdottomista vankeusrangaistuksista 25 oli yhtenäisrangaistuksia muiden rikosten (lähinnä huumausainerikosten) kanssa. 20 syytettyä tuomittiin pelkkään sakkorangaistukseen. Keskimääräinen sakkorangaistus oli 50 päiväsakkoa. Törkeissä rahanpesutapauksissa keskimääräinen rangaistus oli 7 kuukautta vankeutta. Tutkimuksessa mukana olleiden tapausten syytteistä hylättiin 13 %. Hylkäysprosenttia ei voida pitää suurena, eikä vähäisistä tuomiomääristä voida päätellä, että kriminalisoinneissa olisi ongelmia.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen rikosten ja seuraamusten tutkimusrekisteristä saatujen tietojen mukaan käräjä- ja hovioikeuksissa annettiin vuosina 2006—2008 yhteensä 32 tuomiota, joissa oli luettu syyksi jokin rikoslain 32 luvun rahanpesurikos. Näistä 15 oli rahanpesurikoksia (RL 32:6), 13 törkeitä rahanpesurikoksia (RL 32:7) ja 4 tuotantumuksellisia rahanpesuja (RL 32:9).

Tuomioita annetaan siten vuositasolla vähän, koska rikosoikeusjärjestelmässä rangaistaan ensisijassa rahanpesun taustalla olevasta esirikoksesta. Sama koskee poliisin tietoon tulleita rahanpesurikoksia. Usein tuomiot koskevat useita rikoksia. Vuonna 2008 jokin rahanpesurikos oli 28 tapauksessa tuomion päärikos eli ankarimmin arvosteltava teko.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

Oikeusvertaileva katsaus Ruotsin, Tanskan, Norjan, Saksan, Yhdistyneiden kuningaskuntien ja Ranskan lainsäädäntöön sisältyy oikeusministeriön työryhmämietintöön "Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet" (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 27/2010). Mietinnössä käsiteltiin myös teemaan liittyviä kansainvälisiä velvoitteita ja päädyttiin yksimielisesti siihen jo aiemmissa

teemaa koskevista hallituksen esityksessä esitettyyn kantaan, että rahanpesukriminalisoinnit täyttävät kansainvälisissä sopimuksissa asetetut velvoitteet. Siltä osin kuin kriminalisointivelvoitteista on poikettu, se on tehty kansainvälisten velvoitteiden sallimien poikkeamismahdollisuuksien rajoissa. Perusteena poikkeamiselle ovat kriminalisointiperiaatteet.

2.3 Nykytilan arviointi

Arvioinnin lähtökohdat

OECD:n yhteydessä työskentelevä rahanpesun vastainen työryhmä FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) on arvostellut Suomen rikoslainsäädäntöä siitä, että se (1) ei nimenomaisesti kata kaikkia rahanpesun muotoja, kuten pelkkää omaisuuden hankkimista, hallussapitoa tai käyttämistä, kun henkilö omaisuuden saadessa on tietoinen siitä, että omaisuus on rikoksen tuotamaa hyötyä. Omaksuttua lainsäädäntöratkaisua on lakia säädettäessä perusteltu siten, että säännökset ovat riittävän laajoja täyttämään kansainväliset velvoitteet ottaen huomioon niihin sisältyvän joustovaran.

(2) Toisaalta arvostelun kohteena on ollut rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin rajoitussäännös, jonka mukaan niin sanottu itsepesu ei ole rangaistavaa. Itsepesulla tarkoitetaan menettelyä, jossa rahanpesua edeltävän esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa omaisuutta tai rikoshyötyä. Kansainväliset velvoitteet edellyttävät poikkeamismahdollisuuksin, että myös ne, jotka ovat osallistuneet esirikokseen, tulisi voida tuomita rahanpesusta. Suomessa itsepesun kriminalisointia ei ole rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä juurikaan harkittu, koska "menettely voidaan ottaa riittävästi huomioon jo esirikosta arvosteltaessa" (HE 66/1988 vp, s. 108) ja rahanpesu on esirikoksen rankaisematon jälkiteko.

Arvostelun kohteena on myös ollut se, että (3) salahanke perustunnusmerkistön mukaiseen rahanpesuun ei ole rangaistavaa ja että (4) rahanpesurikoksiin sovelletaan rajoitussäännöstä, jonka mukaan teosta ei voida tuomita rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaa, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa

rikoksenteikijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

Yhteistaloudessa asuviin sovellettavaa rajoitusperustetta on perusteltu kohtuussyillä (HE 66/1988 vp). Salahankekriminalisoinnin rajaus törkeisiin tekoihin perustuu siihen, että salahankekriminalisoinnit ovat olleet ja ovat edelleen suomalaisiin rikosoikeudellisiin periaatteisiin nähden vieraita. Rikoslain yleisen osan uudistuksen yhteydessä valmistelun tai salahankkeen kriminalisoinnin soveltamiseen todettiin liittyvän vaikeita näyttöongelmia sekä oikeusturvariskejä ja oikeusturvan kannalta katsottiin olevan perusteltua säätää valmistelusta itsenäinen tunnusmerkistö, milloin tähän on kriminaalipoliittinen tarve (HE 44/2002 vp, s. 132 ja 135).

Yleisellä tasolla rahanpesukriminalisointeja on arvosteltu myös siitä, että lainsäädännön täytäntöönpano ei ole tehokasta, koska tuomioita on annettu vähän. Tältä osin todettakoon, että tilanne on melko sama hyvin laajasti Euroopan maissa: rahanpesu ei niin sanottuna liittännäisrikoksena ole saanut kovin laajaa soveltamisalaa.

Rahanpesun tekotavat (RL 32:6)

Rahanpesun tekotavat voidaan jaotella kahteen alaryhmään eli *tarkoitusta* korostavaksi rahanpesuksi ja *seurausta* edellyttäväksi rahanpesuksi. Rahanpesujutuissa on tyypillisesti arvioitava, (1) ovatko vastaajan vastaanottamat, käyttämät tai eri tavoin käsittelemät varat peräisin rikoksella saadusta hyödystä ja mikä on vastaajan tietoisuus tästä tai (2) ovatko vastaajan toimet aiheuttaneet sanotun omaisuuden alkuperän peittymisen tai häivyttämisen. Ensimmäisen kohdan osalta on otettava erikseen vielä kantaa siihen, onko vastaaja toiminut varojen laittoman alkuperän peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa.

Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan rahanpesuna rangaistavaa on rikoshyödyn peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa tapahtunut rikoshyödyn vastaanottaminen, käyttäminen, muuntaminen, luovuttaminen, siirtäminen ja välittäminen. Luettelo rahanpesun tekotavoista on tyhjentävä. Sitä määriteltäessä on otettu huomioon, että esirikoksen tekijä ei voi itse syyllistyä omasta teosta syntyneen hyödyn pesemiseen. Te-

kotavasta riippumatta mainitun 1 kohdan mukaista rahanpesua on sellainen rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoshyötyyn tai sen sijaan tulleeseen omaisuuteen kohdistuva menettely, jonka *tarkoituksena* on peittää tai häivyttää varojen laitonta alkuperää taikka avustaa rikoksenteikijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Tunnusmerkistössä edellytetyn peittämisen tai häivyttämisen ei tarvitse olla rahanpesijän toiminnan ainoa tarkoitus. Rikoshyödyn tai sen tilalle tulleen omaisuuden käyttäminen on rahanpesun tekotapana sellainen, että siihen tyypillisesti liittyy muitakin tavoitteita kuin rikoshyödyn laittoman alkuperän peittäminen. Esimerkiksi varojen käyttäminen kuluttamalla ne omiin tarpeisiin voi siten ilmentää tunnusmerkistössä edellytettyä varojen laittoman alkuperän peittämisen tai häivyttämisen tarkoitusta. Kuten muidenkin tekotapojen yhteydessä, sen arviointi, liittyykö menettelyyn varojen alkuperän peittämis- tai häivyttämistarkoitusta, joudutaan usein perustamaan objektiivisista tosiseikoista tehtäviin päätelmiin.

Rikoksella hankitun omaisuuden, rikoshyödyn tai sen tilalle tulleen omaisuuden käyttäminen sen laittoman alkuperän peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa on lisätty rahanpesun tunnusmerkistöön tekotavaksi 1.4.2003 voimaan tulleella lailla 61/2003. Esitöissä (HE 53/2002 vp, s. 35) on todettu, että säännöksessä tarkoitettuna käyttämisenä voidaan käytännössä usein pitää omaisuuden ”nopeatahtista tuhlaamista”. Tunnusmerkistössä tarkoitettua varojen käyttämistä voi siten esitöistäkin ilmenevin tavoin olla myös niiden kuluttaminen omiin tarpeisiin. Samoin tahallista rikoshyödyn hankkimista ja hallussapitoa voitaneen tarkoitusedellytyksen täytyessä pitää rangaistavana, koska niiden voidaan katsoa sisältyvän tekotapaluettelon ilmaisuun ”vastaanottaa”. Huuhausainerikoksissa on katsottu, että henkilö voi pitää ainetta hallussaan myös ilman, että hän on fyysisesti vastaanottanut sen (KKO 2001:91). Henkilöllä edellytetään olevan ”kontrolli” aineeseen.

Tuoreissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa (KKO 2010:6: laittoman maahantulon järjestäminen, KKO 2010:7: ampumaserikos) on muun muassa laillisuusperiaatteen täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaati-

mukseen ja sääntelyn lainsäätämisvaiheiden asettamaan rajaan vedoten hylätty syytteet, koska tapauksissa käsillä olleet teot eivät olleet nimenomaisesti laissa säädetty rangaistaviksi.

Vaikka rikoshyödyn hallussapito saattaa edellä todetun mukaisesti jo nykyisen rahanpesutunnusmerkistön mukaan olla rangaistavaa, asiantila ei ilmene nimenomaisesti laista. Lakia on tältä osin täydennettävä. Myös oikeuskirjallisuudessa (Sahavirta, Ritva: Rahanpesu rangaistavana tekona, 2008, s. 164) on todettu, että hallussapidon puuttumista tekotapaluettelosta voidaan pitää olennaisena rangaistavuuden alaan vaikuttavana puutteena. Samaan suuntaan vaikuttaa myös se, että rikoshyödyn hallussapito lienee vastaanottamisen jälkeen yleisin rahanpesemisen tekotapa. Rahanpesun tekotavat ovat osin päällekkäisiä, mutta tekotapaluettelot tyhjentävyyden vuoksi ilmeisen tarpeellisia.

Rahanpesun laajasta soveltamisalasta aiheutuu myös se, että on vaikea hahmottaa käytännössä tilannetta, jossa jokin rikoshyötyyn kohdistuva pesutoimi ei tulisi nykyisten rajausten vuoksi rangaistavaksi. Useimmiten erilaiset pesutoimet voidaan nimittäin katsoa tehdyksi peittämisen tai häivyttämistarkoituksessa tai niillä voidaan katsoa aiheutetun säännöksessä tarkoitetun omaisuuden alkuperän peittyminen tai häivyttäminen. Tahallisen rahanpesun soveltamisessa rikoshyödyn käyttö on ilman muulle rajoittaville kriteereille annettavaa suurta merkitystä johtanut rangaistusvastuuseen, kuten tuoreesta korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2009:59 ilmenee. Siinä todettiin muun muassa, että ”myös varojen käyttäminen kuluttamalla ne omiin tarpeisiin voi ilmentää tunnusmerkistössä edellytettyä varojen laitoman alkuperän peittämisen tai häivyttämisen tarkoitusta. Kuten muidenkin tekotapojen yhteydessä, sen arviointi, liittyykö menettelyyn varojen alkuperän peittäminen tai häivyttäminen tarkoitukseen, joudutaan usein perustamaan objektiivisista tosiseikoista tehtäviin päätelmiin — — Rikoshyötynä saatujen varojen käyttö kulutukseen *on omiaan johtamaan* siihen, että näin hukattujen varojen yhdistäminen rikolliseen menettelyyn ei enää ole mahdollista tai että se ainakin olennaisesti vaikeutuu.” (kursivointi tässä) Tuore ratkaisu KKO

2009:59 on merkittävä kannanotto rahanpesurikoksen tunnusmerkistön tulkintaan. Korkein oikeus on perustellut sen, mitkä seikat ovat asiaan vaikuttavia varojen alkuperän hävittämisen- tai peittämistarkoitusta arvioitaessa. Tarkoitus päätellään ulkonaisista tapahtumista ja viime kädessä kysymys on siitä, miten vakuuttavasti syyttäjä onnistuu yhdistämään tekijän ulkonaisesti havaittavat toimet tunnusmerkistössä kuvattuihin tekotapoihin. Häivyttämisen tai peittämisen termeille ei jää sellaista merkitystä, joka ei olisi pääteltävissä teon ulkonaisesta ilmenemismuodosta. Tunnusmerkistö täyttyy, jos tekijä ottaa varoja vastaan tietäen ne rikoksella saaduksi ja käyttää niitä tavalla, joka on omiaan häivyttämään tai peittämään niiden alkuperän.

Edellä esitetystä huolimatta rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen tarkoitustunnusmerkistön korostettua tahallisuusvaatimusta ei voida tässä suhteessa pitää täysin ongelmattomana, koska nimenomaan tahallisuusvaatimuksen sisältö käytännössä määrittää rangaistavan menettelyn rajat. Tahallisuus on rikosoikeuden keskeisiä vastuuta määrittäviä käsitteitä. Laillisuusperiaatteen kannalta on arveluttavaa, jos rikosoikeudellisen vastuun alaan näin tärkeällä tavalla vaikuttavan peruste jää lain sanamuodon perusteella epäselväksi.

Rikoslain vakiintuneiden kirjoitustapamallien perusteella voidaan esittää, että korostetulla tahallisuusvaatimuksella on rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu nimenomaan tarkoitustahallisuutta. Tarkoitustahallisuuden vakiintuneen määritelmän mukaan tekijä toimii tahallaan, jos tietty tunnusmerkistön mukainen seuraus, kuten rahanpesun kohdalla rikoksella hankittujen varojen alkuperän ”peittyminen” ja ”häipyminen”, on toiminnan välitön päämäärä. Tarkoitustahallisuudessa tekijä nimenomaan tahtoo, tarkoittaa ja tavoittelee tunnusmerkistön mukaista seurausta. Tällaista tarkoitusta on objektiivisten seikkojen perusteella joskus vaikea liittää esimerkiksi rikoshyödyn nopeatahtiseen tuhlaamiseen tai muuhun näkyvään käyttämiseen.

Tarkoitusedellytystä voitaisiin kutsua esimerkiksi ahneustunnusmerkiksi, joka osoittaa tekijän toimintaa ohjaavan hyötymistarkoi-

tuksen. Riippumatta siitä, mikä tekijän suhtautuminen on toiminnan kohteen alkupe-
rään, hän haluaa rahaa pestessään saada hyö-
tyä joko itselleen esimerkiksi palkkion muo-
dossa tai toiselle, joka välttää rikoksen oi-
keudelliset seuraamukset. Tarkkarajaisuus- ja
täsmällisyysvaatimuksen kannalta voidaan
pitää arveluttavana, ettei rikoslain 32 luvun
6 §:n 1 momentin 1 kohtaan sisältyvä ah-
neustunnusmerkki ilmene lainkaan kirjoite-
tusta säädöstekstistä. Tämän vuoksi tunnus-
merkistöön on syytä sisällyttää lisämääre
”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä”.

Salahankkeen rangaistavuus (RL 32:8)

Kun rikoslain 32 luvun 1 §:ään lisättiin ai-
kanaan rahanpesua koskeva 2 momentti, hal-
lituksen esityksessä (HE 180/1992 vp, s. 11)
todettiin, että Suomessa rikosoikeuden kes-
keiset periaatteet estävät yleensä säättämistä
rangaistavaksi salahankkeen, jollaista on
pelkkä yhteenliittyminen rikoksen tekemistä
varten tai rikoksen tekemisestä sopiminen.
Myöhemmin säädettäessä salahanketta ran-
gaistavaksi törkeän rahanpesun yhteydessä
todettiin, että koska kansainvälisiin velvoite-
teisiin perustuva kriminalisointivaatimus on
varsin pitkälle menevä järjestelmäämme ver-
rattuna, se on syytä toteuttaa mahdollisim-
man suppeana (HE 53/2002 vp, s. 20). Tältä
osin tilanne on edelleen sama, ja aikaisem-
min esitetyt perusteet pätevät edelleen.

Salahanketta törkeän rahanpesun tekemi-
seksi koskevassa rikoslain 32 luvun 8 §:ssä
(61/2003) säädetään seuraavasti: ”Joka sopii
toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesuri-
koksen tekemisestä, jonka kohteena on lah-
juksen antamisen, lahjuksen ottamisen,
29 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tar-
koitettuun veroon kohdistuvan törkeän vero-
petoksen tai törkeän avustuspetoksen tuotta-
ma hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus, on
tuomittava salahankkeesta törkeän rahanpe-
sun tekemiseksi sakkoon tai vankeuteen
enintään yhdeksi vuodeksi.” Säännöstä ei
tiettävästi ole sovellettu kertaakaan.

Rahanpesu on epäitsenäinen rikos, jossa
valmistelutekijän rajaaminen ei ole kovin
yksiselitteistä. Siksi salahankkeen rangaista-
vuuden vaatimusta on tulkittu niin, että siinä
tarkoitetaan vakavaa rikollisuutta, jossa oi-

keudenvastainen valmisteluteko voidaan
erottaa laillisesta toiminnasta. Suomessa on
katsottu, että salahankkeen rangaistavuutta ei
rahanpesurikoksissa ole syytä ulottaa muihin
kuin yhteisöpetossopimuksen toisen pöytä-
kirjan edellyttämiin tapauksiin. Tämän vuok-
si törkeää rahanpesua koskeva salahanke on
säädetty rangaistavaksi ainoastaan niissä ta-
pauksissa, kun rikoksen tuottama hyöty on
peräisin törkeästä yhteisöpetoksesta taikka
lahjuksen antamisesta tai ottamisesta, vaikka
tämä tarkoittaakin, että salahankerikosta ei
siten ole sovellettava yhdenmukaisesti kaik-
kiin rahanpesutapauksiin. Hallituksen esityk-
sessä 53/2002 ratkaisua perusteltiin seura-
vasti: ”Pöytäkirja ei kuitenkaan edellytä
kaikkien rahanpesutekijöiden kriminalisointia
vaan ainoastaan niiden, joiden esirikos on
törkeä yhteisöpetossopimuksessa tarkoitettu
petos tai yhteisöpetossopimuksen ensimmäi-
sessä pöytäkirjassa tarkoitettu lahjuksen an-
taminen tai ottaminen. Yhteisöpetosta vas-
taavat Suomessa rikoslain 29 luvun 1 §:n ve-
ropetos, joka kohdistuu 9 §:n 1 momentin
2 kohdassa tarkoitettuun veroon, sekä 5 §:n
avustuspetos. Lahjuksen antamista vastaa
16 luvun 13 § ja lahjuksen ottamista 40 luvun
1 §.” Kuten todettu, kriminalisointi on tar-
koin rajattu kattamaan vain ne teot, jotka on
kansainvälisistä velvoitteista johtuen krimi-
nalisoitava. Laajempi kriminalisointi aihe-
uttaisi vakavia ongelmia kriminalisointiperi-
aatteiden näkökulmasta.

Rahanpesu täyttyy niin varhaisessa vai-
heessa, että edes yrityskriminalisoinnille ei
jää käytännössä soveltamisalaa (HE
53/2002 vp, s. 20). Vaikka salahanke on jos-
sain määrin valmisteluun rinnastuva toimi,
sen tunnusmerkistö on kuitenkin verraten yk-
siselitteinen: rikoksesta sopiminen. Koska sa-
lahankecriminalisoinnit ovat kriminalisointi-
periaatteen näkökulmasta pulmallisia, eikä
ole ilmennyt käytännön tarvetta laajentaa ra-
hanpesun salahankkeen kriminalisointia, voi-
massa olevaan sääntelyyn ei ole perusteita
esittää muutoksia.

Rajoitussäännökset (RL 32:11)

”Itsepesu” (1 momentti)

Rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin (61/2003) mukaan rahanpesusta ei tuomita sitä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn. Kansainväliset rahanpesua koskevat sopimukset edellyttävät kuitenkin lähikohtaisesti, ettei tällaista rajausta tulisi olla. Rajausta on kuitenkin mahdollinen perustuslain periaatteen, oikeusjärjestelmän peruskäsitteen tai lainsäädännön peruseriaatteen nojalla.

Esitystä valmisteltaessa rajoitussäännöksen tarkoituksenmukaisuus on osoittautunut riittäväksi kysymykseksi. Tämän vuoksi asia on saatettu jatkovalmisteluun, eikä tässä hallituksen esityksessä ehdoteta rikoslakiin tältä osin muutoksia. Sen sijaan tässä esityksessä esitetään muutosta, joka poistaa Suomessa omaksutun lainsäädäntöratkaisun aiheuttamat pulmat kansainvälisessä yhteistyössä.

Pelkistään itsepesussa on siis kysymys esimerkiksi siitä, että jos pankkiryöstäjä (esiteko) tuhlaa rahanpesun tunnusmerkistön täyttävällä tavalla anastamansa rahat, pitäisikö hänet tuomita törkeään ryöstön lisäksi myös rahanpesusta? Käytännössä tilanne on usein komplisoidumpi. Edellä on esitetty, että rahanpesussa esirikoksena on yleensä huumausaine- tai jokin talousrikos, kuten velallisen petos, velallisen epärehellisyys tai veropetos.

Itsepesuun liittyen on julkaistu yksi Korkeimman oikeuden ratkaisu, KKO 2001:45. Siinä A oli ottanut vastaan kolme vääräksi tietämäänsä mustesuihkutulostimella valmistettua 1 000 markan setelin jäljennöstä tarkoituksenaan saattaa ne käypänä rahana liikkeeseen ja luovuttanut ne eri kerroilla B:lle, joka A:n käskystä oli erehdyttänyt eri myymälöiden työntekijät ottamaan rahajäljennökset vastaan maksuksi ostamistaan tavaroista. A oli ottanut B:ltä vastaan tavarat ja vaihtorahat. Korkein oikeus katsoi tuomiossaan tarkemmin lausutuilla perusteilla muun muassa, että alempien oikeuksien A:lle syyksilukemat yllytykset petokseen sisältyivät rahanväärennykseen. Koska A oli siten ollut osallisena niissä rikollisissa teoissa, joilla hä-

nen vastaanottamansa omaisuus oli saatu, häntä ei rikoslain (silloisen) 32 luvun 6 §:n 1 momentin säännös huomioon ottaen voitu tuomita erikseen kätkemisrikoksista.

Itsepesun rankaisemattomuuden on kuitenkin osoitettu vaikeuttavan kansainvälistä yhteistyötä rikosoikeuden alalla. Tämän vuoksi tässä esityksessä esitetään muutos kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin. Rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentissa säädetty vastuuvapaustilanne suljettaisiin kaksoisrangaistavuusvaatimuksen ulkopuolelle.

Asiaa valmisteltaessa Keskusrikospoliisin edustajien asiantuntijakuulemisessa itsepesun osalta esitettiin kansainväliseen oikeusapuun liittyviä esimerkkiä, jotka heidän mukaansa tukevat itsepesun kriminalisointia. *Esimerkissä 1* henkilö A on tehnyt törkeän veropetoksen Suomessa ja pesee rahat yhdessä B:n kanssa maassa, jossa verorikos ei voi olla rahanpesun esirikos. Maasta saadaan oikeusapua vain verorikoksen tutkintaa varten, ei rahanpesuun. *Esimerkissä 2* henkilö A tekee petoksen Suomessa ja pesee rahat henkilön B kanssa maassa, jossa itsepesu on rangaistavaa. Henkilö A:n osalta ei voida pyytää rahanpesuun oikeusapua, koska A on syytteessä Suomessa esirikoksesta. Henkilö B:n osalta voidaan pyytää oikeusapua, koska hän on rahanpesijä. *Esimerkissä 3* henkilö A tekee petoksen maassa, jossa itsepesu on rangaistavaa. Henkilö A pesee B:n kanssa rahat Suomessa. Suomesta annetaan oikeusapua rahanpesurikoksen perusteella vain B:n osalta. A:n osalta voidaan antaa oikeusapua petoksesta.

Esimerkin 1 osalta on todettava, että Suomi ei voi kansallisella lainsäädännöllä puuttua siihen, kuinka laajalti rahanpesu on vieraassa valtiossa kriminalisoitu, eikä myöskään edellyttää vierasta valtiota antamaan Suomelle oikeusapua kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta huolimatta. Valtioiden välistä yhteistyötä koskevat velvollisuudet voivat perustua ainoastaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun kansainväliseen sitoumukseen. Siksi tässä esityksessä ei ole mahdollista ratkaista esimerkissä kuvattua ongelmaa. Esimerkin 2 tilanne on looginen seuraus siitä, ettei itsepesu ole Suomessa rangaistavaa. Selvää on, ettei Suomi voi pyy-

tää, eikä sen tule voidakaan pyytää oikeusapua sellaisen käyttäytymisen selvittämiseksi, joka Suomessa ei ole rikos. Näin ollen kansainvälisen rikosoikeusavun osalta ainoa lainsäädännöllä ratkaistavissa oleva tilanne on esimerkiksi 3 kuvattu tapaus.

Oikeusavun antaminen kuvatussa tilanteessa ei edellytä kansallisen rikoslainsäädännön muuttamista, vaan riittävää on, että kaksoisrangaistavuusvaatimuksesta tällöin luovutaan. EU:n jäsenvaltioiden välillä rikosoikeudellinen yhteistyö perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen, jota koskevissa useissa puitepäätöksissä on luovuttu kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta niin sanotuissa listarikoksissa. Listarikoksia ovat muun muassa rahanpesu ja petosrikokset. Oikeusavun osalta on tehty puitepäätös eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten (2008/978/YOS), joka Suomessa on pantu täytäntöön lailla 729/2010. Laki tulee voimaan 19 päivänä tammikuuta 2011. Puitepäätöstä ei tietyvästi ole vielä muissa jäsenvaltioissa pantu täytäntöön. Parhaillaan neuvotellaan laaja-alaisemmasta, eurooppalaista tutkintamääräystä koskevasta direktiivistä, jonka osalta ei ole vielä ratkaistu kysymystä siitä, kuinka laajalti täytäntöönpanovaltio on velvollinen antamaan määräyksen antaneelle valtiolle oikeusapua kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta huolimatta. Todennäköistä kuitenkin on, että kaksoisrangaistavuudesta luovutaan ainakin samassa laajuudessa kuin se on tehty yllä mainitussa todisteiden luovuttamismääräystä koskevassa puitepäätöksessä.

Suomen ollessa oikeusapua antava valtio, kaksoisrangaistavuutta ei kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain mukaan myöskään suhteessa EU:n ulkopuolisiin valtioihin edellytetä paitsi silloin, kun kyse on pakkokeinolaissa (450/1987) tarkoitetun pakkokeinon käyttöä edellyttävän pyynnön täytäntöönpanosta (lain 15 §).

Jotta Suomi voisi myös pakkokeinoa edellyttävissä tilanteissa antaa oikeusapua muille valtioille silloin, kun kyse on pyynnön esittäneessä valtiossa kriminalisoituun itsepesuun liittyvän oikeusapupyynnön täytäntöönpanosta, esityksessä ehdotetaan kansainvälisestä

oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamista siten, että itsepesun osalta poikettaisiin sen 1 momentin mukaisesta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Kyseiseen pykälään on jo tehty tällainen poikkeus, kun kyse on pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:ssä tarkoitetusta datan säilyttämismääräyksestä.

Yhteistaloudessa asuvat (2 momentti)

Rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan rahanpesua koskevia säännöksiä ei sovelleta rikoksenteikijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan, joka ainoastaan *käyttää* tai *kuluttaa* rikoksenteikijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

Korkein oikeus totesi tuoreessa ratkaisussaan (KKO 2009:59), että siltä osin kuin vastaaja oli vain siirrellyt esirikoksen tekijältä saamiaan käteisvaroja eri tileille, kysymys ei ollut rajoitussäännöksessä *tarkoitetusta käytämisestä tai kuluttamisesta*. Siltä osin kuin rikoksella saatuja käteisvaroja oli käytetty välittömästi perheen kulutusmenoihin, auton ja mönkijän osamaksuihin sekä kuukauden Thaimaan lomamatkaan, kyse ei ollut sellaisesta omaisuudesta, joka olisi säännöksessä edellytetyin tavoin hankittu yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin. Näin ollen rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentin rajoitussäännös ei tullut asiassa sovellettavaksi.

Hallituksen esityksessä 66/1988 vp rajoitussäännöstä perusteltiin seuraavasti: ”Kohtuusnäkökohdat vaatisivat, ettei rikoksenteikijän perheenjäsentä tai muuta rikoksenteikijän kanssa yhteistaloudessa asuvaa henkilöä tuomita rangaistukseen siitä, että hän pelkää syö varastettuja elintarvikkeita tai muulla sen kaltaisella tavalla käyttää rikoksella hankittua omaisuutta.” (s. 102) ”Niin kuin luvun perusteluissa on mainittu, ehdotetaan kohtuussyistä säännöstä, jonka mukaan luvun säännöksiä ei sovellettaisi rikoksenteikijän kanssa samassa taloudessa asuvaan henkilöön, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksenteikijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin rikoksella hankkimaa omaisuutta. Tällainen henkilö on usein rikoksenteikijän perheenjäsen, mutta myös muu henkilö saataisi tulla kysymykseen, esimerkiksi joku

kaukaisempi sukulainen tai rikoksenteikijän kanssa niin sanotussa avoliitossa asuva henkilö. Edellytyksenä olisi, että rikoksenteikijällä ja säännöksessä tarkoitettulla henkilöllä on yhteinen talous. Omaisuuden tulisi olla hankittu yhteistalouden tavanomaisia tarpeita varten. Esimerkiksi ruokatavarat olisivat tällaista omaisuutta. Sitä vastoin erilaiset ylellisyystavarat, kuten korut jäisivät säännöksen soveltamispiirin ulkopuolelle. Se, mitä voidaan pitää yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin kuuluvana, voi tosin jonkin verran vaihdella talouden kulutustapojen mukaan. Arvosteltaessa sitä, milloin omaisuus on hankittu mainittua tarvetta varten, tulisi ottaa huomioon omaisuuteen ryhtyneen henkilön käsitys omaisuuden käyttötarkoituksesta ryhtymistilanteessa. Rikoksenteikijällä on alun perin ehkä ollut esimerkiksi tarkoitus myydä anastamansa elintarvikkeet, mutta hän on myöhemmin saattanut päättää niiden käyttämisestä yhteisen talouden tarpeisiin. Rangaistavuuden poistaminen ei koske kaikkia ryhtymisen tekotapoja. Ryhtymismuotoja kuvataan säännöksessä tunnusmerkeillä "käyttää tai kuluttaa." (s. 108)

Viitattu esityölausuma on edelleen täysin pätevä. Myöskään oikeuskäytännössä lainsäädäntöratkaisu ei ole aiheuttanut ongelmia. Säännöksen soveltamisala on hyvin kapea. Rahanpesun tekotavoissa on tyypillisesti kyse hyvin toisenlaisista ja mittaluokaltaan erilaisista toimista kuin yhteistalouden tavanomaisten tarpeiden tyydyttämisestä. Korkeimman oikeuden edellä viitatussa ratkaisussa rajoitussäännöksen sisällölle on annettu kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukainen sisältö. Korkein oikeus näyttää tulkinneen rajoitussäännöstä hallituksen esityksen linjauksen mukaisesti siten, ettei rahan käyttö lähtökohtaisesti ole säännöksessä tarkoitettua käyttöä tai kuluttamista. Säännös koskee lähinnä omaisuuden, esimerkiksi ruuan tai polttoaineen, kuluttamista. Näin ollen perusteita muuttaa voimassa olevaa lainsäädäntöratkaisua ei ole.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu (RL 32:14)

Rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään (RL 32:14). Oikeushenkilön

rangaistusvastuuta ei ole ulotettu salahankkeeseen törkeän rahanpesun tekemiseksi, eikä tuottamukselliseen rahanpesuun. Rahanpesun tuottamuksellisessa tekemuodossa (RL 32:9) on säädetty kuitenkin sama rangaistusasteikko kuin tahallista rahanpesua koskevassa säännöksessä (RL 32:6). Tuottamuksellista tekoa koskevan tunnusmerkistön sisältö on syyksiluettavuuden yksilöinnin ohella viittaus tahallista tekoa koskevaan pykälään. Ratkaisulla on eräitä heijastusvaikutuksia. Rahanpesurikoksissa tuottamuksellinen teko ei voi olla törkeä, eikä tuottamukselliseen tekoon siis sovelleta oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Säädetty asteikko vaikuttaa myös pakkokeinoihin ja rikoksen vanhentumiseen.

Tuottamuksellisen rahanpesun rajaaminen oikeushenkilön rangaistusvastuun ulkopuolelle ei kuitenkaan ole perusteltua. Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Sen 1 §:n mukaan oikeushenkilö, jonka toiminnassa rikos on tehty, on virallisen syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisöosakkoon, jos se on rikoslaissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin soveltuvia rikoksia on käsitelty hallituksen esityksessä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 95/1993 vp).

Mainitun hallituksen esityksen mukaan yhteisöosakkoa olisi käytettävä vain melko harvojen ja suhteellisen vakavien rikostyyppien seuraamuksena. Tämä liittyy siihen, että yhteisöosakkoprosessin käynnistäminen vähäisissä rikoksissa olisi rajallisten voimavarojen tuhlausta. Yhteisöosakko on erityisen perusteltua asettaa rangaistusuhaksi sellaisten rikosten osalta, joissa on kysymys suhteellisen huolellisesti suunnitellusta toiminnasta, koska seuraamuksen rikoksia ennalta estävä teho on tällöin suurimmillaan. Kriminaalipoliittiseen tarpeeseen ulottaa oikeushenkilön rangaistusvastuu johonkin rikoslajiin vaikuttavat vielä esimerkiksi muiden käytettävissä olevien seuraamusten tehokkuus ja käytettävissä olevat rikosoikeudellisen järjestelmän ulkopuoliset sääntelykeinot. Taloudellisen rikollisuuden osalta tarvetta puoltaa myös säännösten väljyys (HE 95/1993 vp).

Oikeushenkilön rangaistusvastuun säätämisen yhteydessä vastuun piiriin kuuluviksi otettiin eräitä rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen kuuluneita rikoksia, jotka hallituksen esityksessä esitettyjen suuntaviivojen mukaan oli luontevaa ottaa rangaistusvastuun piiriin. Rikoslain 46 lukuun tehtiin muutos, jonka mukaan säännöstelyrikokseen, törkeään säännöstelyrikokseen ja salakuljetukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Samassa yhteydessä oikeushenkilön rangaistusvastuu säädettiin koskemaan myös eräitä lahjus-, avustus- ja elinkeinorikoksia. Vuoden 1995 jälkeen oikeushenkilön rangaistusvastuun kattamaa rikosten piiriä on laajennettu lähinnä uusien rangaistussäännösten kattaman toiminnan luonteen ja vakavuuden perusteella. Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee muun ohessa nykyisin rikoslain 29 luvun 10 §:n (61/2003) nojalla sellaisia veropetoksia ja törkeitä veropetoksia, jotka kohdistuvat Euroopan yhteisöjen lukuun kannettavaan maksuun, joka tilitetään Euroopan yhteisöille sisällytettäväksi Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon, Euroopan yhteisöjen hoidossa oleviin tai niiden puolesta hoidettuihin talousarvioihin.

Esimerkiksi säännöstelyrikosten saattamista oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin perusteltiin (HE 95/1993 vp) sillä, että ne liittyvät useimmiten yhteisömuotoisten yritysten toimintaan ja rikoksilla tavoiteltu hyöty nousee monesti erittäin suureksi. Rikokset perustuvat yleensä niin monimutkaisiin järjestelyihin, että niiden täytyy olla suunnitelmallisia. Salakuljetuksen osalta todettiin, että yhteisö-sakon tarve seuraamuksena ei ole yhtä suuri kuin säännöstelyrikoksissa. Laajamittaisena esiintyvä salakuljetus liittyy kuitenkin yleensä järjestäytyneeseen yritystoimintaan. Tällaisen salakuljetuksenkin täytyy olla hyvin organisoitua ja siten etukäteen huolellisesti suunniteltua. Taloudelliset intressitkin voivat olla suuret. Myös vahingot, joita salakuljetuksesta aiheutuu, voivat olla huomattavan suuret silloin, kun vienti- tai tuontikielto johdetaan aineen tai tuotteen vaarallisuudesta sellaisenaan. Näillä perusteilla myös salakuljetus otettiin yhteisövastuun piiriin. Vastaavalla argumentoinnilla oikeushenkilön rangais-

tusvastuu ulotettiin törkeään tulliselvitysrikokseen (HE 197/2008 vp).

Edellisissä kappaleissa viitatuilla perusteilla oikeushenkilön rangaistusvastuu on syytä ulottaa myös tuottamukselliseen rahanpesuun, josta rankaiseminen edellyttää törkeää tuottamusta. Tähän suuntaan vaikuttaa myös sääntelyn loogisuus, tuottamuksellisen tekemuodon kahden vuoden rangaistumaksimi sekä käytännön syyt. On syytä korostaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuu on aikaisemminkin ulotettu myös törkeästä tuottamuksesta rangaistavaan sisäpiiritiedon väärinkäyttöön rikoslain 51 luvun 1 (300/2005) ja 8 §:n (475/1999) mukaisesti. Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan käytännön esimerkkinä nykysääntelyn pulmista on tilanne, jossa työntekijälle annetaan esimiehen toimesta ohjeistus suorittaa liiketoimia, jolloin ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta saattaa jäädä tekemättä. Tällaisia tilanteita koskevia yhteydenottoja tulee rahanpesun selvittelykeskukselle vuodessa useita. Kun tilannetta arvioidaan rahanpesusäännösten näkökulmasta, voidaan todeta työnantajan edustajan laiminlyövä velvollisuutensa toimia lakien mukaisesti sekä valvoa, että työntekijät myös näin tekevät. Tällöin ei voida pitää kohtuullisena, että ainoastaan yksittäistä työntekijää voidaan rangaista, vaikka samanaikaisesti työn johto ja valvonta on hoidettu törkeän huolimattomasti. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevalla sääntelyllä on tällaisissa tilanteissa tarkoitus tukea vastuullisen organisaatiokulttuurin luomista ja ylläpitämistä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksellä pyritään tehostamaan rahanpesun torjuntaa ja selkeyttämään rahanpesun tunnusmerkistöä. Ehdotettujen muutosten myötä rahanpesukriminalisoinnit täyttäisivät entistä paremmin laillisuusperiaatteen vaatimukset.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Yleisperustelujen jaksossa 2.3 on yksityiskohtaisesti arvioitu tarvetta muuttaa rahan-

pesukriminalisointeja. Tuossa yhteydessä on päädytty siihen, että rahanpesukriminalisointeja on perusteltua muuttaa siten, että rahanpesun tunnusmerkistöä täsmennetään ja siihen lisätään tekotavaksi hallussapito ja oikeushenkilön rangaistusvastuun alaa laajennetaan tuottamukselliseen rahanpesuun.

Muiltakin osin on tullut esiin eräitä perusteita lakimuutoksille. Käytännön muutostarpeet eivät kuitenkaan ole niin suuria, että rahanpesukriminalisointeja olisi perusteltua laajentaa kriminalisointiperiaatteiden kannalta kyseenalaisella tavalla.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Rahanpesun tunnusmerkistöön lisätään yhdeksi tekotavaksi hallussapito ja sisällytetään tarkoitusta koskeva lisämääre ”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä”. Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa laajennetaan tuottamukselliseen rahanpesuun.

Rahanpesukriminalisoinnit täyttävät kansainvälisissä velvoitteissa asetut velvoitteet. Siltä osin kuin kriminalisointivelvoitteista on poikettu, se on tehty kansainvälisten velvoitteiden sallimien poikkeamismahdollisuuksien rajoissa.

4 Esityksen vaikutukset

Esitys tehostaisi rahanpesun torjuntaa ja selkeyttäisi nykyistä oikeustilaa. Esitykseen sisältyvillä ehdotuksilla ei ole mainittavia organisaatio- tai taloudellisia vaikutuksia.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 30 päivää kesäkuuta 2009 työryhmän pohtimaan rikoslain 32 luvun rahanpesua koskevien kriminalisointien muutostarvetta. Voimassa olevat rikoslain rahanpesusäännökset perustuvat kansainvälisiin velvoitteisiin. OECD:n yhteydessä työskentelevä rahanpesun vastainen työryhmä FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering) on todennut, että rikoslain rahanpesua koskeva sääntely ei kaikilta osin täytä sen vuonna 2003 uudistettuja rahanpesun vastaisia suosituksia ja terrorisminvastaisia erityissuosituksia. Työryhmän

yksimielinen mietintö julkaistiin 22 päivänä maaliskuuta 2010 (oikeusministeriön työryhmämietintö 2010:27).

Oikeusministeriö pyysi 31 päivänä maaliskuuta 2010 päivätyllä lausuntopyynnöllä 25 viranomaiselta, organisaatiolta ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä. Lausuntoja saapui 17. Enemmistö lausunnonantajista piti työryhmän kantoja perusteltuina.

Lausuntopalautteen johdosta ehdotusta on hieman tarkennettu ja osa työryhmän ehdotuksista on siirretty vielä jatkovalmisteluun. Tämä koskee rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin rajoitussäännöstä, jonka mukaan rahanpesusta ei tuomita sitä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn. Säännös perustuu ajatukselle, että rahanpesu on esirikoksensa rankaisematon jälkitekko. Edellä mainittu työryhmä päätyi yksimielisesti sille kannalle, että tämän niin sanotun itsepesun kriminalisointi olisi kyseenalaista kriminalisointiperiaatteiden ja vakiintuneen rikosoikeudellisen ajattelun kannalta. Toisaalta työryhmä tunnisti, että tietyissä tilanteissa voimassa oleva sääntely saattaa johtaa epäoikeudenmukaiseen lopputulokseen. Vaikka lausuntopalautte oli tässäkin kysymyksessä voittopuolisesti positiivista, itsepesua koskeva kysymys on siirretty jatkovalmisteluun. Koska kysymys on merkittävästä periaatteellisesta kysymyksestä, oikeusministeriö on asettanut uuden työryhmän valmistelemaan asiaa.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnan käsittelyssä on hallituksen esitys esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi (HE 222/2010 vp). Kyseisessä esityksessä ehdotetaan lakia kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa muutettavaksi muun ohella siten, että lain 15 §:n 2 momentissa oleva viittaus muutettaisiin kohdistumaan ehdotetun pakkokeinolain 8 luvun 23 §:ään. Käsillä olevassa esityksessä ehdotetaan saman lainkohdan sisällöllistä muuttamista. Ehdotukset on syytä sovittaa yhteen eduskuntakäsittelyn aikana.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Rikoslaki

32 luku **Kätkemis- ja rahanpesurikoksista**

6 §. Rahanpesu. Voimassa olevan pykälän 1 kohtaan lisättäisiin tarkoitusta koskeva lisämääre ”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä”. Lisäksi kohtaan ehdotetaan lisättäväksi tekotapa ”pitää hallussaan”.

Ehdotetuin tavoin täydennettynä tekijän tarkoitusta koskeva edellytys ja siten tunnusmerkistö kokonaisuudessaan kattaisi täsmällisesti nekin tilanteet, joissa rikoksen tuottamaa varallisuutta hyödynnetään silläkin uhalla, että menettely nimenomaan herättää rahoituksen alkuperään liittyviä epäilyjä ja heikentää rikosentekijän mahdollisuuksia välttää rikoksensa oikeudelliset seuraukset. Esimerkiksi rikoshyödyn nopeatahtinen tuhlaaminen saattaa pikemminkin lisätä omaisuuden luonteen ja alkuperän näkyvyyttä kuin peittää tai häivyttää sitä. Tällöin saattaa olla hankala väittää rikosentekijän toimineen peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa. Sen sijaan tällaisen menettelyn ilmeisenä tarkoituksena on hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle. Ehdotetun muutoksen myötä tämä tarkoitus ilmeni nimenomaisesti tunnusmerkistöstä.

Hallussapidon lisääminen tunnusmerkistöön merkitsisi sitä, että rahanpesun tyhjentävään tekotapalistaan lisättäisiin tekotapa, joka on kenties yleisin rahanpesemisen muoto. Hyvinkin lyhytaikainen hallussapito riittäisi. Hallussapidon ei tarvitse välttämättä merkitä fyysistä hallintaa. Hallussapidosta on kysymys esimerkiksi silloin, kun rikoshyöty on sovittu mukaisesti jossakin tekijän nou-

dettavissa. Tunnusmerkistö toteutuu niin ikään, jos tekijällä on mahdollisuus määrätä rikoshyödyn siirtämisestä paikasta toiseen. Tekijällä ei myöskään tarvitse olla mitään yksinomaista oikeutta tai hallintaa rikoshyötyyn. Jos esimerkiksi useampi henkilö yhteistuumiin ja yhteisymmärryksessä pitää hallussaan rikoshyötyä, heidät voidaan tuomita jokainen tekijöinä tai rikoskumppaneina.

14 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa laajennettaisiin tuottamukselliseen rahanpesuun. Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Kysymystä tarpeesta liittää kyseiseen rikokseen oikeushenkilön rangaistusvastuu on käsitelty yleisperustelujen alajaksossa 2.3.

1.2 Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

15 §. Pakkokeinojen käytön rajoitukset. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös pakkokeinon käyttöä edellyttävää oikeusapua voidaan rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentissa säädetyssä tilanteessa antaa ilman kaksoisrangaistavuuden vaatimusta. Jatkossa Suomi voisi siis antaa oikeusapua myös niin kutsuttuun itsepesuun, vaikka se ei Suomessa olekaan rangaistavaa.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Laki**rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 32 luvun 6 ja 14 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 61/2003,
 seuraavasti:

32 luku

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

6 §

Rahanpesu

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden to-

dellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava *rahanpesusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

14 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Kätkemisrikokseen, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen, rahanpesuun, törkeään rahanpesuun ja tuottamukselliseen rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

2.

Laki**kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 15 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 543/2007, seuraavasti:

15 §
Pakkokeinojen käytön rajoitukset

henkilö on osallisena siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn, eikä pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:ssä tarkoitettua datan säilyttämismääräystä.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske rahanpesurikokseen liittyvän pyynnön täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa pyynnössä tarkoitettua rikoksesta epäilty

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Astrid Thors*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 32 luvun 6 ja 14 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 61/2003,
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

32 luku

32 luku

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

6 §

6 §

Rahanpesu

Rahanpesu

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai *pitää hallussaan* rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta *hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä* tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava *rahanpesusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

14 §

14 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Kätkemisrikokseen, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen,

Kätkemisrikokseen, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen,

rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

seen, rahanpesuun, törkeään rahanpesuun ja tuottamukselliseen rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

2.

Laki

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) 15 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 543/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 §

15 §

Pakkokeinojen käytön rajoitukset

Pakkokeinojen käytön rajoitukset

Mitä 1 momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:ssä tarkoitettua datan säilyttämismääräystä.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske *rahanpesurikokseen* liittyvän pyynnön täytäntöönpanoa tilanteessa, jossa pyynnössä tarkoitettua rikoksesta epäilty henkilö on osallisena siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn, eikä pakkokeinolain 4 luvun 4 b §:ssä tarkoitettua datan säilyttämismääräystä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .
